

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАДТОКА ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 796.011.3–053.6:796.071.4.001(043.5)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ ДО ВИХОВНОЇ
РОБОТИ У ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКИХ
СПОРТИВНИХ ШКОЛАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Запоріжжя – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Запорізькому національному університеті.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
СВАТЬЄВ Андрій Вячеславович,
Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя,
завідувач кафедри фізичної культури та спорту.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
МАЗІН Василь Миколайович,
Запорізький національний технічний університет,
м. Запоріжжя,
завідувач кафедри управління
фізичною культурою та спортом;

кандидат педагогічних наук
ТАБІНСЬКА Світлана Олександрівна,
Придніпровська державна академія
фізичної культури і спорту,
викладач кафедри теорії
та методики спортивної підготовки.

Захист відбудеться “9” червня 2018 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.04 у Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б, ауд. 124.

Автореферат розісланий “8” травня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

I. М. Облес

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Виховання дітей засобами фізичної культури завжди цінували в будь-якому суспільстві, починаючи із стародавніх часів. Історія презентує чимало яскравих прикладів, коли повноцінно організоване спортивно-фізкультурне дозвілля молоді детермінувало гармонійність життєдіяльності соціуму загалом, об'єднуючи ідеєю всебічного розвитку особистості цілі покоління громадян. Однак така ідея з різних причин так і не стала цементувальним фактором розвитку України в складні часи націєтворення, про що свідчить втрата чітких цільових орієнтирів та виваженої державної ідеології у сфері виховання молодого покоління українців. Це узагальнення цілком очевидно стосується характеристики сучасної системи дитячо-юнацьких спортивних шкіл (далі – ДЮСШ) – місця, де значною мірою реалізується виховний потенціал дозвілля наших дітей, відбувається їх оздоровлення, розвиваються здібності в обраних видах спорту, інтеріоризуються суспільні цінності.

Серед державних програм та нормативно-правових документів, що регулюють цю діяльність, – Закон України “Про позашкільну освіту” (2000 р.); Закон України “Про фізичну культуру та спорт” (2009 р.); Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу” (2008 р.); Наказ Мінмолодьспорту України “Про організацію навчально-тренувальної роботи ДЮСШ” (2009 р.); Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Стратегії формування сучасної системи олімпійської підготовки до 2020 року” (2009 р.). У цих та інших документах зафіксовано головні цільові та змістові характеристики процесу виховання дітей засобами спортивної діяльності, відображено роль різних суб'єктів виховання, їх посадові та громадські обов'язки.

Проте, дослідження та накопичений досвід свідчать, що виконання ДЮСШ покладеної на них державою та суспільством місії значно відхиляється від окреслених орієнтирів, а виховання особистості юних спортсменів у цих закладах часто є не обов'язковим доповненням до тренувального процесу. При цьому епізодична та нескоординована виховна робота тренерів-викладачів, здебільшого на засадах особистого прагматизму, значно нівелює всі потенційні можливості формування особистості в умовах спортивної діяльності.

Запорукою подолання зазначених недоліків є зростання рівня підготовленості тренерів-викладачів ДЮСШ до виховної роботи, яка формується, перш за все, на етапі професійної освіти. Утім, відповідній підготовці майбутніх тренерів-викладачів на профільних факультетах заважає низка суперечностей, зокрема, між:

– суспільним очікуванням від майбутнього тренера викладача здатності до трансляції норм соціальної дії та взаємодії вихованцям та домінуванням у навчанні вузькоспеціалізованої спортивно-методичної, технічної й фізичної підготовки студентів відповідної спеціальності;

– декларуванням важливості набуття у процесі фахової підготовки майбутніми тренерами-викладачами досвіду ефективної поведінки в конкретних педагогічних ситуаціях та дефіцитом ефективних методів формування готовності до виховної роботи, адаптованих до специфіки конкретних видів спорту;

– необхідністю комплексного оцінювання готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ як необхідної складової професійної кваліфікації та браком надійного, об'єктивного, адекватного умовам професійної освіти діагностичного інструментарію.

У контексті розв'язання зазначених суперечностей наявні суттєві успіхи, зокрема в питаннях:

– розробки філософських і світоглядних засад процесу виховання (Ш. Амонашвілі, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, А. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська);

– опису цільових орієнтирів і перебігу виховного процесу в позашкільних закладах (О. Биковська, Г. Пустовіт, Т. Сущенко);

– виявлення особливостей організації виховного процесу в дитячо-юнацьких спортивних школах (А. Артюшенко, В. Бальсевич, Л. Волков, В. Мазін);

– становлення цілісної теорії та методики олімпійського спорту (Г. Арзютов, В. Бубка, М. Булатова, М. Дутчак, В. Платонов, Ю. Шкрєбтій);

– теорії і методики професійної освіти фахівців фізичної культури та спорту (О. Ажиппо, П. Джуринський, Є. Захаріна, Р. Клопов, А. Конох, Є. Приступа, А. Сватсьєв, Л. Сущенко, С. Табінська, О. Тимошенко).

Фундаментальні засади професійної освіти конкретизовано в працях, орієнтованих здебільшого на прикладний аспект професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів, зокрема досліджено: педагогічні умови формування в них ключових ознак професійно-педагогічної готовності (М. Буренко, В. Пономарьов, Т. Чопик); умови формування психологічної готовності до прийняття рішень в екстремальних ситуаціях (О. Хуртенко); ефект від використання активних методів навчання (О. Ємець, Є. Павлюк); моделі підготовки до організації діяльності ДЮСШ (Д. Перепльотчиков); методичні засади педагогічного супроводу професійного становлення (Н. Волянчук); методичні особливості процесу формування професійно-педагогічних якостей (В. Левків, І. Медведєва, В. Назаренко, С. Сальникова, Т. Тищенко); традиції та тенденції підготовки тренерів у Європі (Є. Приступа).

Водночас аналіз наявних джерел підтвердив необхідність розв'язання сформульованих суперечностей, корекції системи підготовки майбутнього тренера-викладача з окресленої проблематики. Актуальність формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в професійній освіті та недостатня розробленість відповідної проблематики в педагогічній науці зумовили вибір теми дисертації: *“Підготовка майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи у дитячо-юнацьких спортивних школах”*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідної теми Запорізького національного університету “Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту у сучасних соціально-економічних умовах” (державний реєстраційний номер 0116U004849), одним із виконавців якої є автор.

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного вищого навчального закладу “Запорізький національний університет” (протокол № 3 від

20.11.2014) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук Національної академії педагогічних наук України (протокол № 9 від 23.12.2014).

Мета й завдання дослідження. *Мета дослідження* – наукове обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності моделі підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ у професійній освіті.

Відповідно до зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- з'ясувати ступінь розробленості проблеми підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ;
- уточнити зміст готовності майбутнього тренера-викладача до виховної роботи в ДЮСШ та розробити методики її оцінювання;
- визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ;
- розробити модель та науково-методичне забезпечення підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ;
- експериментально перевірити ефективність моделі підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх тренерів-викладачів ДЮСШ.

Предмет дослідження – модель підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ.

Методи дослідження. У ході дослідження використано такі методи:

– *теоретичні*: аналіз наукової літератури з подальшим узагальненням і систематизацією його результатів – для з'ясування ступеня розробленості проблеми підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ; аналіз сучасної нормативної бази, що регламентує професійну діяльність та підготовку тренерів-викладачів, – для з'ясування параметрів готовності й підготовки студентів до виконання виховних функцій тренера-викладача ДЮСШ; аналіз методичного досвіду – для визначення перспективних концептів підготовки тренерів-викладачів ДЮСШ до виховної роботи; моделювання – з метою формалізації суттєвих елементів системи підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи, а також унаочнення зв'язків між елементами цієї системи;

– *емпіричні*: спостереження, бесіда, анкетування – для визначення переліку ключових ознак готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ; експертне оцінювання, тестування, використання особистісного опитувальника – для встановлення рівня підготовленості майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності педагогічних умов та моделі формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ;

– *статистичні*: визначення середнього арифметичного, стандартного відхилення, процентилей, асиметрії, ексцесу, а також ранжування, крос-табуляція та порівняння за критеріями Манна-Уїтні й Стьюдента – для опрацювання та оцінювання емпіричних даних.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено авторську модель підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ, яка інтегрує мету, завдання, педагогічні умови, етапи (підготовчий, ціннісний, діяльнісний та контрольний), а також операціоналізовані характеристики очікуваного результату;

– *уперше* розроблено професіографічний конструкт “готовність майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ”, який операціоналізує зміст когнітивного, діяльнісного та ціннісного компонентів професійної компетентності спортивного педагога;

– *уперше* експліковано педагогічні умови відповідного процесу, зокрема: збагачення змісту обраних дисциплін авторськими інноваційними модулями, що забезпечують когнітивну основу готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи; формування уявлень про можливі результати й методи виховної роботи тренера-викладача в ході реалізації авторських модулів навчальних дисциплін в аудиторній та самостійній роботі; втілення накопиченого когнітивного й ціннісного потенціалу аудиторної та самостійної роботи в процесі квазіпрофесійної діяльності на рефлексивній основі; утвердження суб’єктної позиції студентів через засвоєння ролі педагога-дослідника в процесі аудиторної роботи та педагогічної практики; реалізація системи оцінювання рівня готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ з використанням авторського діагностичного інструментарію;

– *уточнено* дефініцію готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ, за якою це зумовлений фаховою підготовкою стан розвитку когнітивної, ціннісної та діяльнісної сфер особистості студента, що надає змогу цілеспрямовано формувати особистість юного спортсмена в навчально-тренувальному процесі;

– *удосконалено* цільові орієнтири підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ через операціоналізацію змісту когнітивного, ціннісного та поведінкового компонентів їхньої готовності; зміст, форми, методи й засоби навчання майбутніх тренерів-викладачів використовувати типові педагогічні ситуації з виховною метою; методика визначення рівня готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ;

– *набули подальшого розвитку* наукові положення компетентнісного та контекстного підходів у фаховій підготовці тренерів-викладачів ДЮСШ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вдосконалено зміст навчальних практик, а також навчально-методичних комплексів дисциплін, які безпосередньо передбачають формування готовності студентів до виховної роботи в ДЮСШ. Зокрема, розроблено й упроваджено в навчальний процес змістові модулі: “Виховні функції тренера-викладача” дисципліни “Вступ до спеціальності”, “Цільові орієнтири спортивного виховання” дисципліни “Психологія загальна, вікова”, “Методи, ситуації та етапи спортивного виховання” дисципліни “Педагогіка”, “Виховні особливості обраного виду спорту” дисципліни “Теорія і методика обраного виду спорту”,

“Діагностика ефективності виховної роботи у ДЮСШ” дисципліни “Професійна майстерність тренера”, блок змістових модулів “Підготовка та проведення навчально-тренувальних занять у ДЮСШ” дисципліни “Спортивно-педагогічне вдосконалення”. Крім цього, розроблено засоби встановлення рівня готовності майбутнього тренера-викладача до виховної роботи в ДЮСШ.

Авторські практичні здобутки використовують у процесі підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту в Запорізькому національному університеті (довідка № 01-15/314 від 28.12.2016), Дніпропетровському державному інституті фізичної культури і спорту, Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова (№ 07-10/2158 від 15.12.2016), Харківській державній академії фізичної культури (довідка № 01-20/1584 від 13.12.2016).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження обговорювалися на засіданні кафедри фізичної культури та спорту Запорізького національного університету (2013–2017 рр.), а також на наукових, науково-методичних і науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема:

– *міжнародних*: “Наука і вища освіта” (м. Запоріжжя, 2015 р.); “Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки” (м. Одеса, 2015 р.); “Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка” (м. Суми, 2015 р.); “Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту і туризму” (м. Запоріжжя, 2016 р.);

– *всеукраїнських*: “Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації” (м. Дніпропетровськ, 2015 р., 2016 р.).

Публікації. Основні наукові положення й результати дослідження відображено в 13 публікаціях, із них: 7 – статті в наукових фахових виданнях, 6 – матеріали конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, шести додатків. Загальний обсяг дисертації – 229 сторінок, з них основний текст – 169 сторінок, список використаних джерел (229 найменувань) – 27 сторінок, додатки – 20 сторінок. Дисертація містить 13 таблиць і 5 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; визначено мету та завдання, об’єкт і предмет, методи дослідження; викладено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію, публікації.

У **першому розділі** – “*Теоретичні засади підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ*” – сформульовано проблему підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи у ДЮСШ та з’ясовано ступінь її розробленості; схарактеризовано ознаки та результативні параметри готовності майбутнього тренера-викладача до виховної роботи в ДЮСШ; визначено перспективні концепти підготовки тренера-викладача ДЮСШ у зазначеному аспекті.

Показано, що реалізація виховного потенціалу спортивної діяльності в ДЮСШ безпосередньо залежить від професіоналізму спортивних педагогів, діяльність яких має бути спрямована на максимальний розвиток особистості

дитини, входження її в контекст сучасної культури, становлення її як суб'єкта свого життя, формування мотивів і цінностей. Установлено, що найбільш адекватним компонентом професіоналізму, що гарантує успішність виконання останнього завдання, є готовність тренерів-викладачів ДЮСШ до виховної роботи.

Водночас аналіз наукових джерел показав, що розроблені на сьогодні теоретичні концепції та практичні методики (М. Буренко, Н. Волянчук, О. Ємець, В. Левків, В. Мазін, І. Медведєва, В. Назаренко, Є. Павлюк, Д. Перепльотчиков, В. Пономарьов, Є. Приступа, С. Сальникова, Т. Тищенко, О. Хуртенко, Т. Чопик, та ін.) орієнтовані здебільшого на спортивно-тренувальний аспект професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів і не можуть бути використані для створення цілісної системи їхньої підготовки до виховної роботи в ДЮСШ.

Обґрунтовано, що формування такої готовності має відбуватися під час фахової підготовки в закладі вищої освіти, де набувають спеціальних знань, виховних умінь, а також досвіду виховання іншої людини. Утім, практика показує, що підготовка майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи ДЮСШ має низку теоретичних та практичних недоліків, зокрема: відсутність відповідних операціоналізованих формальних характеристик фахівця серед професійних компетентностей; збіднений характер квазіпрофесійних засобів підготовки до виховної роботи; відсутність валідних і зручних інструментів встановлення рівня цієї готовності та системи моніторингу її розвитку.

У межах уточнення термінологічної бази обґрунтовано, що виховна робота тренера-викладача ДЮСШ є складовою професійної діяльності спортивного педагога, яка спрямована на досягнення визначених цільових орієнтирів розвитку особистості юного спортсмена. Серед таких орієнтирів визначено компетентність вихованця в здоров'язбереженні; формування потреби в постійному фізичному та психічному розвитку; орієнтацію на дотримання "правил чесної гри"; відповідальність за вчинки та поведінку; потребу в досягненні успіху; суб'єктність; здатність до самоподолання, а також окремі особистісні якості, що формуються специфікою обраного виду спорту.

Встановлено, що готовність майбутнього тренера-викладача до виховної роботи в ДЮСШ – зумовлений фаховою підготовкою стан розвитку когнітивної, ціннісної та діяльнісної сфер особистості студента, що надає змогу цілеспрямовано формувати особистість юного спортсмена в навчально-тренувальному процесі.

Подано результати дослідження з уточнення переліку ознак готовності майбутнього тренера-викладача ДЮСШ до виховної роботи, у якому брали участь заслужені тренери України ($n = 15$) та експертна група науково-педагогічних працівників, тематика наукової роботи яких збігається із завданнями дослідження ($n = 25$). У результаті статистичної обробки емпіричних даних отримано перелік модельних характеристик майбутнього тренера-викладача, що визначають його готовність до виховної роботи в ДЮСШ, зокрема:

– в особистісному компоненті – гуманістична спрямованість; педагогічна натхненність; наполегливість та послідовність; упевненість у важливості й необхідності своєї виховної місії; справедливість;

- у когнітивному компоненті – розуміння цільових орієнтирів виховання юних спортсменів; знання теорії виховання; знання практичних методів, прийомів та загальної логіки виховної роботи в ДЮСШ;

- у діяльнісному компоненті – уміння використовувати педагогічні ситуації з виховною метою; здатність до упорядкування діяльності вихованців та їх батьків у контексті виховних завдань; уміння побудови якісної професійної комунікації між суб'єктами навчально-тренувального процесу; володіння педагогічною технікою.

Науковим підґрунтям авторських ідей щодо вдосконалення підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ обрано:

- культурно-історичну теорію розвитку психіки людини, що базується на ідеї про те, що в процесі спілкування з референтними соціальними суб'єктами зміст колективних уявлень про норми соціальної взаємодії стає компонентом індивідуальної свідомості вихованця, а також основою для його ціннісних орієнтацій та вчинків;

- системний підхід у педагогіці, згідно з яким виховна система ДЮСШ інтегрує як елементи спортивний колектив і умови його функціонування, особистість тренера, його педагогічну майстерність, загальноосвітню школу, сім'ю, спортивних суддів та інші елементи. Результатом цілеспрямованої й ситуативної взаємодії цих елементів є розвиток особистості юних спортсменів у напрямі соціально бажаних ідеалів;

- компетентнісний підхід, який передбачає формування змісту навчання на основі орієнтації на кінцевий результат фахової підготовки, відображений через надійні, валідні та операціоналізовані показники;

- суб'єкт-суб'єктний підхід у вихованні, основна ідея якого полягає в тому, що вихованець активно бере участь у виховному процесі й не тільки адаптується до суспільних груп та інститутів, а й впливає на свої життєві обставини та на себе самого;

- контекстний підхід до навчання, сутність якого полягає в організації навчальної діяльності студентів на основі переносу абстрактних педагогічних знань в умови, наближені до тих, з якими майбутні фахівці будуть стикатися під час професійно-педагогічної діяльності;

- особистісно-орієнтовані концепції навчання, що забезпечують приведення змісту, складності й обсягу навчального матеріалу відповідно до освітніх потреб конкретного студента та створюють умови для розкриття його природних потенцій.

Спираючись на названі форми наукового знання, аналіз нормативної бази, а також методичний досвід підготовки тренерів, встановлено, що перспективним шляхом удосконалення навчального процесу у фізкультурно-спортивних вишах є розроблення інноваційної експериментальної моделі формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ.

У другому розділі – *“Науково-методичне забезпечення підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ”* – теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх тренерів-викладачів до

виховної роботи; описано їх навчально-методичне забезпечення та відповідну авторську модель.

Виходячи з теоретичних позицій, висвітлених у попередньому розділі, першою умовою підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи стало збагачення змісту обраних дисциплін авторськими інноваційними модулями, що забезпечують когнітивну основу готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи. Її створення пов'язано з розробкою змісту модулів, що включатимуть теми, асоційовані з навчальними об'єктами, визначеними на основі структурної моделі готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ. У кожному модулі визначено мету та завдання навчання, а також основні знання й уміння, що мають бути сформовані в процесі його вивчення. У модулі описано також процедури початкового, проміжного й остаточного контролю за підготовленістю студентів.

Друга умова – формування уявлень про можливі результати та методи виховної роботи тренера-викладача в ході реалізації авторських модулів навчальних дисциплін в аудиторній і самостійній роботі. Створення цієї умови покликане сприяти стимулюванню в студентів інтересу до виховної роботи як частини майбутньої спортивно-педагогічної діяльності, а також формуванню в майбутніх тренерів-викладачів розуміння цільових орієнтирів спортивного виховання, його закономірностей та операційних особливостей. Зазначені педагогічні дії пов'язані з модулями “Виховні функції тренера-викладача” дисципліни “Вступ до спеціальності” (1-й сем.), “Цільові орієнтири спортивного виховання” дисципліни “Психологія загальна, вікова” (2-й сем.), “Методи, ситуації та етапи спортивного виховання” дисципліни “Педагогіка” (2-й сем.). Ці модулі передбачають широке використання інноваційних форм лекцій, роботу в мікрогрупах, експрес-перевірку знань, роботу з біографічними джерелами, матеріалами Інтернету, а також нетрадиційні види самостійної роботи.

Третя умова – втілення накопиченого когнітивного та ціннісного потенціалу аудиторної й самостійної роботи в процесі квазіпрофесійної діяльності на рефлексивній основі. Сутність цієї умови полягає у відтворенні операційних особливостей майбутньої виховної роботи тренера-викладача ДЮСШ з метою освоєння її змісту, організаційних форм, цінностей і норм. При цьому метою діяльності студента є не оволодіння ним інформацією, а набуття здібностей до виконання виховних функцій. За авторським задумом, відбуватиметься перенос студентами абстрактних педагогічних знань у практику в штучно створеній ситуації, максимально наближеній до професійно-педагогічної діяльності. Створення цієї педагогічної умови пов'язано з модулем “Виховні особливості обраного виду спорту” (дисципліна “Теорія і методика обраного виду спорту” (7-й сем.), на практичних заняттях якого передбачено впровадження таких форм і методів квазіпрофесійної діяльності, як аналіз педагогічних ситуацій (Case-study), рольові ігри та імітаційні вправи.

Забезпечення четвертої умови – утвердження суб'єктної позиції студентів через засвоєння ролі педагога-дослідника в процесі аудиторної роботи та педагогічної практики – покликано залучити майбутніх тренерів-викладачів до

реальних умов навчально-тренувального процесу в ДЮСШ з позицій соціального актора. Створення цієї умови пов'язано із засвоєнням студентами змісту модуля “Діагностика ефективності виховної роботи у ДЮСШ” (дисципліна “Професійна майстерність тренера”, 8-й сем.), практичні заняття якого мають бути присвячені навчанню майбутніх тренерів оцінювання вихованості юних спортсменів з використанням опитувальника “Олімпійська культура особистості”, а також методики визначення упорядкованості виховної системи ДЮСШ. Іншими факторами, що сприяють створенню означеної умови, є блок змістових модулів “Підготовка та проведення навчально-тренувальних занять у ДЮСШ”, а також п'ятитижнева виробнича практика (8-й сем.), спрямована на реалізацію набутих під час навчання виховних знань і вмінь в умовах професійної діяльності.

П'ята умова – реалізація системи оцінювання рівня готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ з використанням авторського діагностичного інструментарію. Сутність цієї умови полягає в моніторингу готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ з використанням Інтегративного тесту знань, опитувальника “Готовність тренера-викладача ДЮСШ до виховної роботи”, експертної оцінки тренувального заняття представниками професійного співтовариства на практиці.

Процес формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ реалізується поетапно. Зокрема, він інтегрує підготовчий, ціннісний, когнітивний, діяльнісний та контрольний етапи. На підготовчому етапі відбувається вдосконалення змісту наявних дисциплін шляхом введення спеціальних змістових модулів, розроблених з урахуванням специфіки виду спорту майбутніх тренерів-викладачів. Ціннісний етап спрямований на формування в майбутніх тренерів-викладачів упевненості у важливості й необхідності виконання своєї виховної місії, гуманного ставлення до вихованців. На когнітивному етапі відбувається формування у студентів уявлень про цільові орієнтири виховання, а також про методи, ситуації, етапи виховної роботи в ДЮСШ. Окремим завданням цього етапу є знайомство студентів із термінологією виховної роботи. Діяльнісний етап має на меті конкретизацію набутих уявлень та термінологічних навичок у контексті обраного виду спорту, тобто він забезпечує зв'язок між теорією та практикою. Контрольний етап покликаний створити умови для комплексного оцінювання визначених ознак готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ, а також сприяння усвідомленню студентами своїх недоліків з метою подальшого професійного розвитку.

Програма формування готовності до виховної роботи передбачає 136 годин аудиторної (лекції і практичні заняття) та самостійної роботи, а також практики на робочому місці тренера-викладача ДЮСШ. Вона розрахована на весь період навчання студентів на освітньо-кваліфікаційному рівні “бакалавр” і містить 18 лекційних годин, 56 – практичної та 62 – самостійної роботи.

Описаний процес підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ унаочнено в моделі, яку подано на рис. 1.

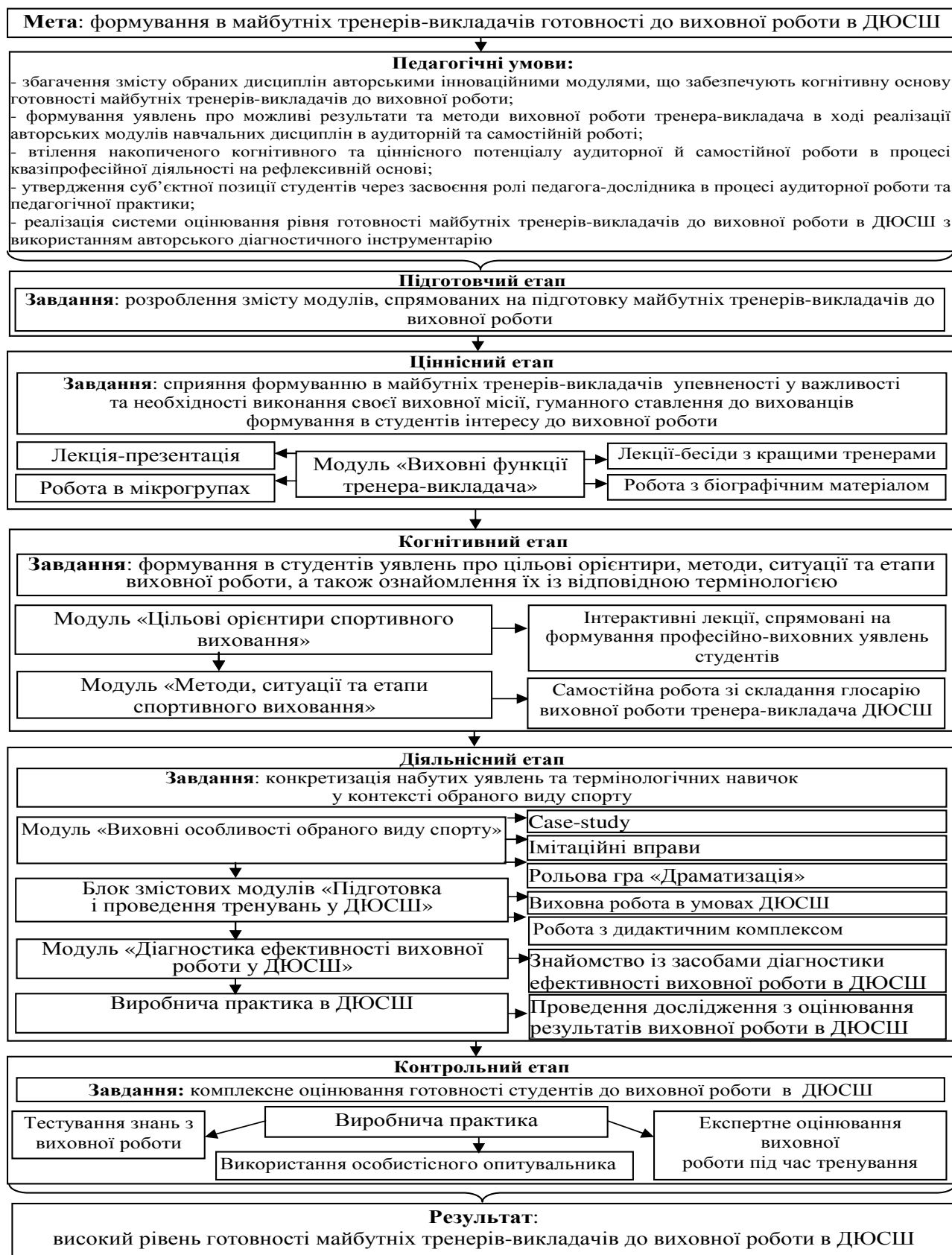

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи у ДЮСШ

Педагогічні умови, етапи, а також програма формування готовності до виховної роботи в ДЮСШ знаходять відображення в адресованому викладачам та студентам навчально-методичному забезпеченні, яке включає: модульну схему процесу формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ; тематичний план процесу формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ; робочі навчальні програми модулів; програму оцінювання готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ (тест знань, бланк експертного оцінювання тренувального заняття, опитувальник “Готовність тренера-викладача ДЮСШ до виховної роботи”); сценарії рольових та імітаційних ігор, а також педагогічних ситуацій; приклад глосарію.

У **третьому розділі** – *“Дослідно-експериментальна робота з перевірки ефективності моделі підготовки тренера-викладача до виховної роботи у ДЮСШ”* – описано систему контролю за рівнем готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи; подано зміст і результати пілотних досліджень зі стандартизації авторських методик; висвітлено організацію та хід педагогічного експерименту; проаналізовано його результати.

Визначено такі критерії й показники готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ:

– когнітивний, що характеризує знання майбутнього тренера-викладача, показниками якого є уявлення про цільові орієнтири виховання юних спортсменів; уявлення про методи, ситуації, а також етапи виховної роботи в ДЮСШ; володіння термінологією;

– ціннісний, що характеризує сформованість мотивів, переконань, ціннісних орієнтацій, які визначають спрямованість діяльності тренера на виконання виховної місії. Показниками цього критерію є впевненість у важливості й необхідності своєї виховної місії; гуманне ставлення до вихованців; справедливість;

– поведінковий, який характеризує особистісні якості, що визначають готовність до педагогічної дії. Його показниками є педагогічна натхненність; винахідливість ситуативна (кмітливність); наполегливість та послідовність; організаційні здібності; комунікабельність.

Обґрунтовано, що система комплексного контролю за рівнем готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ має включати тестування знань студентів; оцінювання експертами їхніх дій у квазіпрофесійній діяльності за визначеними параметрами; діагностику професійно-особистісних якостей студентів із використанням особистісного опитувальника.

Завдяки розробленому інструментарію здійснено оцінювання рівня прояву окремих педагогічних характеристик за кожним критерієм готовності. Таких рівнів виділено три: високий, середній та низький.

Педагогічний експеримент проведено у 2013–2017 рр. Експериментальним ЗВО виступив Запорізький національний університет, контрольним – Харківська державна академія фізичної культури. Вибірки в контрольному й експериментальному ЗВО вирівнювали за параметром статі. Кількість студентів у кожній вибірці – 58 осіб (22 – дівчата, 36 – юнаки). Загалом вимірюваннями в межах експерименту охоплено 232 студентів.

Детально описано підготовку майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в експериментальному ЗВО. Зокрема, у навчальному процесі цього закладу вищої освіти використано інноваційні форми лекцій, роботу в мікрогрупах, експрес-перевірку знань студентів, роботу з біографічними джерелами, матеріалами Інтернету, а також нетрадиційні види самостійної роботи. Відмінними рисами навчального процесу експериментального ЗВО є аналіз педагогічних ситуацій, рольові ігри й імітаційні вправи, підготовка та проведення навчально-тренувальних занять у ДЮСШ. Констатовано, що в контрольному ЗВО процес підготовки студентів мав традиційний характер. У вибірках експериментального (експериментальна вибірка – ЕВ) і контрольного (контрольна вибірка – КВ) ЗВО вимірювання результативної ознаки проведено у 2013 р. (констатувальний етап) та 2017 р. (контрольний етап). Динаміку готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ у зазначених вибірках відображено в табл. 1.

Таблиця 1

**Динаміка готовності до виховної роботи
майбутніх тренерів-викладачів ДЮСШ в ЕВ та КВ**

Вибірка	Етап експерименту	Стат. показник	Рівень		
			низький	середній	високий
Когнітивний критерій					
Контр. ЗВО	Констат.	Частота	27	27	4
		%	46,55%	46,55%	6,90%
	Контр.	Частота	17	36	5
		%	29,31%	62,07%	8,62%
Експер. ЗВО	Констат.	Частота	18	30	10
		%	31,03%	51,72%	17,24%
	Контр.	Частота	0	44	14
		%	0%	75,86%	24,14%
Ціннісний критерій					
Контр. ЗВО	Констат.	Частота	33	21	4
		%	56,9%	36,21%	6,9%
	Контр.	Частота	29	15	14
		%	50%	25,86%	24,14%
Експер. ЗВО	Констат.	Частота	8	7	3
		%	44,44%	38,89%	16,67%
	Контр.	Частота	1	5	12
		%	5,56%	27,78%	66,67%
Поведінковий критерій					
Контр. ЗВО	Констат.	Частота	5	53	0
		%	8,62%	91,38%	0%
	Контр.	Частота	9	49	0
		%	15,52%	84,48%	0%
Експер. ЗВО	Констат.	Частота	4	54	0
		%	6,90%	93,10%	0%
	Контр.	Частота	0	30	28
		%	0%	51,72%	48,28%

Порівняння рівнів готовності до виховної роботи в експериментальному й контрольному ЗВО за критерієм Манна-Уїтні ($p < 0,05$) виявило, що на констатувальному етапі експерименту готовність майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи у ДЮСШ за жодним з критеріїв у зазначених вибірках не мала статистично достовірної різниці.

На контрольному етапі експерименту порівняння рівнів розвитку готовності до виховної роботи в експериментальному й контрольному ЗВО за критерієм Манна-Уїтні ($p < 0,05$) виявило достовірні відмінності між вибірками.

Порівняння даних, отриманих на констатувальному та контрольному етапах експерименту за критерієм Манна-Уїтні, засвідчило, що в експериментальному ЗВО відбувся достовірний ($p < 0,05$) розвиток готовності до виховної роботи за всіма критеріями оцінювання цієї професійної якості. У контрольному ЗВО динаміки рівня готовності до виховної роботи за жодним критерієм не виявлено.

Окрім того, встановлено, що навчальна успішність студентів експериментального ЗВО за тими дисциплінами, що безпосередньо впливають на якість формування в майбутніх тренерів-викладачів готовності до виховної роботи в ДЮСШ, достовірно вище, ніж у студентів контрольного ЗВО.

У своїй сукупності результати педагогічного експерименту засвідчили, що в експериментальному ЗВО, на відміну від контрольного ЗВО, формування в майбутніх тренерів-викладачів готовності до виховної роботи в ДЮСШ відбувалося ефективніше, що підтверджує ефективність розроблених педагогічних умов і моделі цього процесу.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі подано теоретичне узагальнення та запропоновано практичне вирішення наукової проблеми формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи у ДЮСШ. Отримані результати свідчать, що поставлену мету досягнуто, і надають підстави сформулювати такі висновки.

1. Реалізація виховного потенціалу ДЮСШ безпосередньо залежить від професіоналізму тренерів-викладачів, основи готовності яких до виховної роботи закладаються під час навчання в ЗВО. Утім, у цій підготовці виявлено низку недоліків, як-от: відсутність відповідних операціоналізованих формальних характеристик фахівця серед професійних компетентностей; недосконалість квазіпрофесійних засобів підготовки; відсутність надійних та оперативних методів встановлення рівня готовності до виховної роботи тощо. Водночас у наукових публікаціях не знайшли належного висвітлення питання наукового обґрунтування змісту навчального процесу, спрямованого на формування готовності до виховної роботи в ДЮСШ, педагогічних умов, моделі та науково-методичного забезпечення цієї підготовки, що в сукупності свідчить про наявність нерозв'язаної наукової проблеми.

2. Визначення термінологічної основи дослідження надало змогу уточнити значення понятійного конструкта "готовність майбутнього тренера-викладача ДЮСШ до виховної роботи", яким позначено зумовлений фаховою підготовкою

стан розвитку когнітивної, ціннісної та діяльнісної сфер особистості студента, що надає змогу цілеспрямовано формувати особистість юного спортсмена в навчально-тренувальному процесі.

Найбільш важливими ознаками готовності тренера-викладача до виховної роботи в ДЮСШ є:

- в особистісному компоненті – педагогічна натхненність; наполегливість та послідовність; упевненість у важливості й необхідності своєї виховної місії; гуманістична спрямованість; справедливість;

- у когнітивному компоненті – знання теорії виховання; розуміння цільових орієнтирів виховання юних спортсменів; знання методів, прийомів та загальної логіки виховної роботи в ДЮСШ;

- у діяльнісному компоненті – уміння керувати педагогічною ситуацією; організаційні здібності; комунікабельність; володіння педагогічною технікою.

Методика оцінювання рівня сформованості готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи включає тестування знань студентів; оцінювання експертами їхніх дій у квазіпрофесійній діяльності за визначеними параметрами; діагностику професійно-особистісних якостей студентів із використанням особистісного опитувальника.

3. Процес формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ пов'язаний зі створенням таких педагогічних умов:

- збагачення змісту обраних дисциплін авторськими інноваційними модулями, що забезпечують когнітивну основу готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи;

- формування уявлень про можливі результати й методи виховної роботи тренера-викладача в ході реалізації авторських модулів навчальних дисциплін в аудиторній та самостійній роботі;

- втілення накопиченого когнітивного та ціннісного потенціалу аудиторної й самостійної роботи в процесі квазіпрофесійної діяльності на рефлексивній основі;

- утвердження суб'єктної позиції студентів через засвоєння ролі педагога-дослідника в процесі аудиторної роботи та педагогічної практики;

- реалізація системи оцінювання рівня готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ з використанням авторського діагностичного інструментарію.

4. Реалізація зазначених умов підпорядкована моделі педагогічного процесу, що складається з підготовчого, ціннісного, когнітивного, діяльнісного та контрольного етапів, кожен з яких має своє змістове наповнення.

Завданням підготовчого етапу є вдосконалення контенту окремих дисциплін шляхом розробки та впровадження спеціальних змістових модулів, створених з урахуванням специфіки виду спорту майбутніх тренерів-викладачів.

Завданнями ціннісного етапу є формування упевненості майбутніх тренерів-викладачів у важливості й необхідності реалізації своєї виховної місії, гуманного ставлення до вихованців.

Когнітивний етап спрямований на формування в студентів уявлень щодо цільових орієнтирів виховання, а також про методи, ситуації, етапи виховної

роботи в ДЮСШ. Окреме завдання цього модуля полягає в ознайомленні студентів із термінологією виховної роботи.

Діяльнісний етап спрямований на екстеріоризацію набутих теоретичних знань, уявлень, ціннісних установок у контексті обраного виду спорту, тобто він має забезпечити зв'язок між теорією та практикою.

Контрольний етап є логічним завершенням усього педагогічного процесу й покликаний створити умови для комплексного оцінювання визначених ознак готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ, а також сприяння усвідомленню студентами своїх недоліків з метою подальшого професійного розвитку.

5. У ході педагогічного експерименту встановлено таке:

– на контрольному етапі експерименту порівняння рівнів розвитку готовності до виховної роботи в експериментальному й контрольному ЗВО за критерієм Манна-Уїтні ($p < 0,05$) виявило достовірні відмінності між вибірками за кожним критерієм оцінювання цієї професійної якості;

– порівняння рівнів готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ на констатувальному та контрольному етапах експерименту за критерієм Манна-Уїтні ($p < 0,05$) засвідчило, що в експериментальному ЗВО відбувся достовірний розвиток готовності до виховної роботи за всіма критеріями оцінювання цієї професійної якості. У контрольному вищі статистично достовірної динаміки рівня готовності до виховної роботи за жодним критерієм не виявлено;

– навчальна успішність студентів експериментального ЗВО за тими дисциплінами, що безпосередньо впливають на якість формування в майбутніх тренерів-викладачів готовності до виховної роботи в ДЮСШ, достовірно вища, ніж у студентів контрольного ЗВО.

Аналіз та інтерпретація отриманих результатів педагогічного експерименту підтвердили припущення про те, що створення педагогічних умов формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ зробить цей процес ефективнішим.

Проведене дослідження закладає основу для подальшого теоретичного та методичного пошуку ефективних методик підготовки інших категорій педагогів до виховної роботи в навчальних закладах. Отримані в дослідженні емпіричні дані щодо змісту готовності майбутнього тренера-викладача до виховної роботи в ДЮСШ можуть стати основою для вдосконалення галузевих стандартів вищої освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Надтока О. О. Постановка проблеми підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в дитячо-юнацьких спортивних школах / О. О. Надтока // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (гол. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2015. – Вип. 41 (94). – С. 224–230.

2. Надтока О. О. Готовність майбутнього тренера-викладача ДЮСШ до виховної роботи як орієнтир базової професійної освіти / О. О. Надтока // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (гол. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2015. – Вип. 43 (96). – С. 260–267.

3. Надтока О. О. Педагогічні умови підготовки тренера-викладача до виховної роботи в ДЮСШ / О. О. Надтока // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (гол. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2015. – Вип. 44 (97). – С. 220–229.

4. Надтока О. О. Ознаки готовності майбутнього тренера-викладача до виховної роботи у ДЮСШ / О. О. Надтока // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (гол. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2015. – Вип. 45 (98). – С. 210–219.

5. Надтока О. О. Модель підготовки тренера-викладача до виховної роботи у ДЮСШ / О. О. Надтока // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (гол. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2016. – Вип. 49 (102). – С. 156–162.

6. Надтока О. О. Результати експериментальної роботи з формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної діяльності в ДЮСШ / О. О. Надтока // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журнал / редкол.: Н. Г. Ничкало (гол. ред.) та ін. – Львів : НТУ “Львівська політехніка”, 2016. – № 3. – С. 113–124.

7. Надтока О. О. Система оцінювання готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ / О. О. Надтока // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія “Педагогіка, психологія, філософія” / редкол. С. М. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. – Київ : Міленіум, 2016. – Вип. 253. – С. 193–202.

Матеріали конференцій

8. Надтока О. О. Постановка проблеми вдосконалення виховної взаємодії майбутніх тренерів ДЮСШ / О. О. Надтока // Наука і вища освіта : тези доповідей ХХІІІ Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених, м. Запоріжжя, 23 квітня 2015 р. / Класичний приватний університет. – Запоріжжя : КПУ, 2015. – С. 322–323.

9. Надтока О. О. Структура готовності майбутнього тренера-викладача до виховної роботи в ДЮСШ / О. О. Надтока // Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки : зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (20–21 листопада 2015 р., м. Одеса). – Одеса : ГО “Південна фундація педагогіки”, 2015. – С. 45–47.

10. Надтока О. О. Виконання науково-дослідної роботи, спрямованої на оцінювання організованості виховної системи, як педагогічна умова формування у майбутніх тренерів-викладачів готовності до виховної роботи в ДЮСШ / О. О. Надтока // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації : матеріали всеукр. наук. конф. 4–5 грудня 2015 р.

м. Дніпропетровськ / наук. ред. О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ : Роял-Принт, 2015. – Ч. 2. – С. 232–233.

11. Надтока О. О. Проблематика формування готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи у наукових і методичних публікаціях / О. О. Надтока // Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 3 грудня 2015 р. : у 4 ч. – Суми : Вид.-вироб. підприємство “Мрія”, 2015. – Ч. 2. – С. 114–117.

12. Надтока О. О. Перспективні напрями вдосконалення навчального процесу майбутніх тренерів-викладачів у контексті їхньої підготовки до виховної роботи у дитячо-юнацьких спортивних школах / О. О. Надтока // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації : матеріали II Всеукр. наук. конф. 28–29 жовтня 2016 р. / наук. ред. О. Ю. Висоцький. – Дніпро : Роял-принт, 2016. – Ч. 1. – С. 271–274.

13. Надтока О. О. Дослідження ефективності методичної системи формування готовності майбутніх тренерів-викладачів ДЮСШ / О. О. Надтока // Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту і туризму : тези доповідей VI Міжнар. наук.-практ. конф. 20–21 жовтня 2016 р. / за ред. В. М. Огаренка та ін. – Запоріжжя : КПУ, 2016. – С. 98–99.

АНОТАЦІЯ

Надтока О. О. Підготовка майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи у дитячо-юнацьких спортивних школах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2018.

У дисертації досліджено проблему підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи у дитячо-юнацьких спортивних школах.

Готовність майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ подано як структурну модель, що репрезентує зміст особистісного, когнітивного та діяльнісного компонентів професійної якості спортивного педагога. Розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель підготовки майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ, відповідно до якої ця підготовка представлена інтегративною єдністю мети, завдань, педагогічних умов, дидактично взаємопов'язаних підготовчого, ціннісного, когнітивного, діяльнісного, та контрольного етапів, а також очікуваного результату. Розроблено педагогічні умови відповідного педагогічного процесу, зокрема: збагачення змісту обраних дисциплін авторськими інноваційними модулями, що забезпечують когнітивну основу готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи; формування уявлень про можливі результати й методи виховної роботи тренера-викладача в ході реалізації авторських модулів навчальних дисциплін в аудиторній та самостійній роботі; втілення накопиченого когнітивного й ціннісного потенціалу аудиторної та самостійної роботи в процесі квазіпрофесійної діяльності на рефлексивній основі; утвердження суб'єктної позиції студентів через засвоєння

ролі педагога-дослідника в процесі аудиторної роботи та педагогічної практики; реалізація системи оцінювання рівня готовності майбутніх тренерів-викладачів до виховної роботи в ДЮСШ з використанням авторського діагностичного інструментарію.

Подано результати експериментальних досліджень.

Ключові слова: виховна робота, підготовка, тренер-викладач, ДЮСШ, педагогічні умови.

АННОТАЦІЯ

Надтока А. А. Подготовка будущих тренеров-преподавателей к воспитательной работе в детско-юношеских спортивных школах. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Классический частный университет, Запорожье, 2018.

В диссертации исследована проблема подготовки будущих тренеров-преподавателей к воспитательной работе в детско-юношеских спортивных школах.

Готовность будущих тренеров-преподавателей к воспитательной работе в ДЮСШ представлена в форме структурной модели, отображающей содержание личностного, когнитивного и деятельностного компонентов профессионального качества спортивного педагога.

Научным основанием для авторских идей по совершенствованию подготовки будущих тренеров-преподавателей к воспитательной работе в ДЮСШ выступают культурно-историческая теория развития психики человека; системный подход в педагогике; компетентностный подход; субъект-субъектный подход в воспитании; контекстный подход к обучению; личностно-ориентированные технологии обучения.

Теоретически обоснована и разработана модель подготовки будущих тренеров-преподавателей к воспитательной работе в ДЮСШ, в соответствии с которой эта подготовка представлена интегративным единством целей, задач, педагогических условий, а также взаимосвязанными подготовительным, аффективным, деятельностным и контрольным этапами и ожидаемым результатом.

Разработаны организационно-педагогические условия педагогического процесса, направленного на подготовку будущих тренеров-преподавателей к воспитательной работе в ДЮСШ, в частности: обогащение содержания избранных дисциплин авторскими инновационными модулями, обеспечивающими когнитивную основу готовности будущих тренеров-преподавателей к воспитательной работе; формирование представлений о возможных результатах и методах воспитательной работы тренера-преподавателя в ходе реализации авторских модулей учебных дисциплин в аудиторной и самостоятельной работе; реализация накопленного когнитивного и ценностного потенциала аудиторной и самостоятельной работы в процессе квазипрофессиональной деятельности на

рефлексивной основе; утверждение субъектной позиции студентов через усвоение роли педагога-исследователя в процессе аудиторной работы и педагогической практики; реализация системы оценки уровня готовности будущих тренеров-преподавателей к воспитательной работе в ДЮСШ с использованием авторского диагностического инструментария.

Предложенная модель процесса формирования готовности будущих тренеров-преподавателей к воспитательной работе интегрирует подготовительный, ценностный, когнитивный, деятельностный и контрольный этапы.

На подготовительном этапе происходит совершенствование содержания дисциплин путём введения специальных модулей, разработанных с учетом специфики вида спорта будущих тренеров-преподавателей.

Ценностной этап направлен на формирование у будущих тренеров-преподавателей уверенности в важности и необходимости выполнения своей воспитательной миссии, гуманного отношения к воспитанникам.

На когнитивном этапе происходит формирование у студентов представлений о целевых ориентирах воспитания, методах, ситуациях, этапах воспитательной работы в ДЮСШ. Отдельной задачей этого модуля является знакомство студентов с терминологией воспитательной работы.

Деятельностный этап направлен на конкретизацию приобретенных представлений и терминологических навыков в контексте избранного вида спорта. Иными словами, он обеспечивает связь между теорией и практикой.

Контрольный этап призван создать условия для комплексной оценки определенных признаков готовности будущих тренеров-преподавателей к воспитательной работе в ДЮСШ, а также способствовать осознанию студентами своих недостатков с целью дальнейшего профессионального развития.

Средством измерения уровня готовности тренеров-преподавателей к воспитательной работе в ДЮСШ выступил авторский трехкомпонентный диагностический комплекс, который интегрирует тесты по проверке знаний, тест-опросник, а также технологию экспертной оценки.

Описан педагогический эксперимент по реализации выявленных условий и разработанной модели, анализ результатов которого полностью подтвердил эффективность предложенных инноваций.

Ключевые слова: воспитательная работа, подготовка, тренер-преподаватель ДЮСШ, организационно-педагогические условия.

SUMMARY

Nadtoka O. O. Future coach-instructor preparation for educational work in children's and youth sports schools. – On the rights of the manuscript.

Theses for obtaining the scientific degree of the candidate of pedagogical sciences on the specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Classic Private University, Zaporizhzhia, 2018.

Thesis describes the problem of future coach-instructor preparation for educational work in children's and youth sports schools.

Future coach-instructor's competence for educational work in children's and youth sports schools is shown as the structural model that presents the content of the personal, cognitive and practical components of the physical education teacher's professional quality. The theorized and experimentally-verified model for educational work in children's and youth sports schools according to which the preparation is presented as the integrated unity of the aim, tasks, pedagogical conditions, didactically related phases (preparative, valuable, cognitive, practical and control) and expected result is researched. The pedagogic conditions of the educational process such as content enrichment of the chosen disciplines with the author's innovative modules, which provide a cognitive basis of the future coach-instructor's competence for educational work; formation of conceptions about possible results and coach-instructor's education work methods during the realization of the author's modules of the academic discipline in classroom and independent work; realizing of the accumulated cognitive and valuable potential of classroom and independent work in the quasi-professional activity on a reflexive basis; approval of student subjective position through the adopted pedagogue-researcher role in classroom work and teaching practice; realization of the grading system of coach-instructor's competence for educational work in children's and youth sports schools using author's diagnostic instrumentarium are developed.

The results of the experimental researches are presented.

Key words: education work, preparation, coach-instructor, children's and youth sports schools, pedagogic conditions.

НАДТОКА ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ ДО ВИХОВНОЇ
РОБОТИ У ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКИХ
СПОРТИВНИХ ШКОЛАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Підписано до друку 02.05.2018 р.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 16-18АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70Б
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008 р.